
ƏDƏBİYYATŞÜNASLIQ

<https://doi.org/10.30546/114578.2025.10.3047>

**MAHİRƏ NAĞIQIZININ POEZİYASI: FOLKLOR YADDAŞI VƏ
MÜASİRLİK**

Mətanət Abbasova

filologiya elmləri doktoru

AMEA Folklor İnstitutu

<https://ORCID.org/0000-0003-4302-9842>

abbasova-metanet@list.ru

Xülasə

Müasir poeziyanın inkişaf tendensiyası qloballaşan dünya və hadisələrin inkişafına bağlı olaraq milli yaddaş və düşüncənin aktuallaşması, soykökə qayıdış, milli dəyərlərin axtarışında diqqət mərkəzindədir. Tanınmış alim, professor Mahirə Nağıqızının poeziyası da bu kontekstə folklor təfəkkürü, folklor yaddaşının zənginliyində seçilən bir irsdir. Müəllifin poeziyasında folklor yaddaşı daha çox etnosun tarixinə baxış, milli adət-ənənələrin xatırlanması, xalq sənətinin “simvolik dili”, el mərasimlərində gizlənən etnosun təsəvvür, düşüncə, psixologiyası, bütövlükdə stereotiplərinin canlandırılmasına bağlıdır. Keçmiş və müasir dünyanın həqiqətlərinə körpü qurub, onları bir-birinə bağlayan şair həm də eyni yaddaş üzərindən itirilmiş maddi-mənəvi irsə olan nigarənçiliğini ifadə edir. Vətən məhəbbəti, təbiət təsvirləri, mübarizə, çağırış, səmimi sevgi hissləri üzərində qurulan poeziyada folklordan qaynaqlanma etnik stereotiplər, folklor motivləri, obrazları, xalq danışığı dilinin zənginliyi, şifahi ədəbiyyat janrlarından istifadə imkanlarına əsaslanmaqla bütöv bir mədəniyyəti canlandırır. Müasir şeir, düşüncənin poeziyaya gətirdiyi yeniliklər M.Nağıqızının lirikasında bədii təsvir, ifadə vasitələri, folklor poetikasının yazılı ədəbiyyata transformasiyasının struktur, prinsiplərinin müxtəlif şəkilləri, şifahi janrın ədəbi formaları və s. əsaslanır.

Açar sözlər: Mahirə Nağıqızı, şeir, folklor, milli, yaddaş, motiv, obraz, dil, xalq, mədəni, poetik, düşüncə, janr, ədəbi.

MAHIRE NAGHIGIZI'S POETRY: FOLKLORE MEMORY AND MODERNITY

Matanat Abbasova
ANAS Institute of Folklore

Abstract

The development trend of modern poetry is focused on the actualization of national memory and thought, the return to roots, the search for national values, due to the globalizing world and the development of events. The poetry of the well-known scientist, Professor Mahira Naghigizi is also a heritage that stands out in this context in the richness of folklore thinking and folklore memory. In the author's poetry, folklore memory is more related to the view of the history of the ethnos, the remembrance of national customs and traditions, "the symbolic language" of folk art, the revival of the imagination, thought, psychology, and overall stereotypes of ethnos hidden in folk ceremonies. Building a bridge to the realities of the past and modern world and connecting them together, the poet also expresses her concern for the material and spiritual heritage lost through the same memory. In poetry, based on love for the motherland, images of nature, struggle, challenge, sincere love feelings, folklore origin revives a whole culture based on the ethnic stereotypes, folklore motifs, images, richness of folk spoken language, the possibility of using oral literature genres. The innovations brought to poetry by modern poetry and thought are based on artistic imagery, means of expression, various images of the structure and principles of the transformation of folklore poetics into written literature, literary forms of the oral genre in the lyrics by Mahira Naghigizi.

Key words: Mahira Naghigizi, poem, folklore, national, memory, motif, image, language, people, cultural, poetic, thought, genre, literary.

ПОЭЗИЯ МАХИРЫ НАГИКЫЗЫ: ФОЛЬКЛОРНАЯ ПАМЯТЬ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Матанат Аббасова
Институт фольклора НАНА

Резюме

Тенденции развития современной поэзии, в условиях глобализирующегося мира и динамики общественных процессов, связаны

с актуализацией национальной памяти и мышления, обращением к истокам, поиском национальных ценностей. Поэзия известного учёного, профессора Махиры Нагикызы в этом контексте представляет собой наследие, отличающееся богатством фольклорного мышления и фольклорной памяти. В её поэзии фольклорная память проявляется прежде всего как взгляд на историю этноса, напоминание о национальных обычаях и традициях, «символический язык» народного искусства, а также как отражение представлений, мышления и психологии этноса, скрытых в народных обрядах, воссоздание его архетипических стереотипов. Связывая истину прошлого и современности, поэт выражает тревогу за утраченное материальное и духовное наследие, основанное на единой коллективной памяти. В поэзии, построенной на любви к Родине, описаниях природы, мотивах борьбы, призыва и искреннего чувства любви, обращение к фольклору проявляется в этнических стереотипах, фольклорных мотивах и образах, богатстве народной разговорной речи и использовании жанров устного народного творчества, что позволяет оживить целостную культурную систему.

Современное поэтическое мышление, принесшее новые формы и художественные средства в лирику М.Нагикызы, основано на особенностях художественного описания, разнообразных структурных принципах трансформации фольклорной поэтики в письменную литературу, а также на формах и приёмах устных жанров.

Ключевые слова: Махира Нагикызы, поэзия, фольклор, национальная память, мотив, образ, язык, народ, культура, поэтика, мышление, жанр, литература.

Giriş/Introduction

Poeziya insanın hissləri, duyğuları, daxili “mən”i, dünyasının poetik dillə təzahürünə bağlı olaraq yaranan zəngin sənət növü, mədəniyyət hadisəsidir. Bu sənət klassik şeirimizin Nəsimi, Füzuli, Xətai, M.P.Vaqif, S.Ə.Şirvani və s. irsində özünün məzmun-ideya səciyyəsi və poetikasında mükəmməllik qazanaraq müasir ədəbiyyatımıza qədər böyük bir inkişaf yolu keçmişdir. Poeziyanın bir sənət olaraq əsrlər, illərin yaddaşından keçib yaşaması sənətkarın təkcə istedad və yaradıcı düşüncəsinin unikallığında deyil, həm də xalq taleyi, milli düşüncə, təfəkkürünün qaynağında formalaşmasından irəli gəlir. Ontoepistemoloji mənada folklor tarixən formalaşmış, inkişaf edən insan fəaliyyəti kimi meydana çıxmış, hər bir mərhələdə folklor şüuru reallığı dərk

etməyin konkret üsulları ilə səciyyələnmişdir. Müəyyən dəyişkənliklərə baxmayaraq, folklor poetikası onu zamanın məhdudiyyətlərindən azad edən özünəməxsus sabitliyi ilə seçilmişdir. Həm klassik şeir ənənəsi, həm də xalq yaddaşından bəhrələnən Mahirə Nağıqızının poeziyası da bu baxımdan öz sələflərinin irsindən yol alan, etnik mədəniyyətin minilliklərə söykənən tarixi, xalqa bağlılığında seçilən, onun keçmişini poeziya dilində yaşadan, zəngin xalq qaynaqları, yaradıcılıq imkanlarında seçilən bir irsdir. Filoloq-alim Mahirə xanım Hüseynova ömrünü doğma dilinin incəlikləri – dilimizin üslubi imkanları, çağdaş türk ləhcələri, Azərbaycan el aşıqları-ozanlarının dil xüsusiyyətlərinə və s. problemlərin öyrənilməsinə həsr etdiyi, müəllim-pedaqoq, alim olaraq araşdırdığı, sevdirdiyi kimi, bir şair kimi də poeziyasında eyni missiyanı yerinə yetirmişdir. Müəllifin “Mənim anam” (2006), “Su at dalımca, ana” (2006), “Yaşadacaq anam məni” (2009), “Sözün hikməti” (2012), “Analı dünyam”(2015), “Haqqa çağırən səs” (2015), “Onun daş nağılı” (2020), “Lövbər adam” (2022), “Anamın kitabı” (2025) və s. kitablarında ayrı-ayrı illərdə yazdığı şeirləri toplanılmışdır. Şair qəlbinin çırpıntılarından doğan hiss, duyğularının birləşdiyi bu poeziyanın əlamətdarlığı, kamilliyi qeyd etdiyimiz kimi, xalq ədəbiyyatı, folklorundan qaynaqlanması, ondan güc alıb, fikir, poetik yükünü əvəzsiz söz xəzinəsi ilə zənginləşdirməsinə bağlıdır. Başqa sözlə desək, şair xalq müdrikliyi, ideallarını, tarixi təcrübə, estetik anlayışlarını öz yaradıcılığında əks etdirməklə çağdaş sənəti xalq mədəniyyətinin dərin kökləri ilə əlaqələndirmişdir.

Yazıçı, şairin folklordan istifadə etməsi müəllifin aid olduğu etnosu başa düşdüyü, qəbul etdiyi şəkildə dərkə, konkret folklor janrına xas olan emosional və semantik auradan və ya konkret folklor situasiyasının, motivinin və ya obrazının göstəricisindən istifadədə və s. özünü göstərir. Təsədüfi deyildir ki, hər bir xalqın mentalitetini öyrənmək üçün ən mühüm mənbələrdən biri məhz milli folklordur, çünki o, xalq kütlələrinin bilavasitə ənənəvi yaradıcılığı kimi etnik mənsubiyyətin ən mühüm xüsusiyyətlərini özündə cəmləşdirir. Etnosun mənşəyi, tarixi taleyi, mübarizəsi, gündəlik həyat, məişəti, psixologiyası, ailə-həyat tərz, vərdiş, xarakterləri, dil xüsusiyyətləri və s. bu mentalıq içərisində ifadə olunmaqdadır.

Bu kontekstdə Mahirə Nağıqızının poeziyasında folklor yaddaşını bir neçə istiqamətdə izləmək mümkündür:

1. Xalq dəyərləri, dünyagörüşü, stereotiplərinin qorunub, saxlanılması;
2. Folklor obraz, motivlərindən yaradıcı şəkildə istifadə;
3. Folklor dilinin sadə və obrazlılığından istifadə;

4. Folklor janrlarına müraciət.

İlk olaraq, xalq dəyərləri, məişəti, stereotiplərinin poeziyanın bütövlükdə obraz, ruhunda yer alması folklor yaddaşı, ənənələrinin qorunub saxlanmasında başlıca istiqamətdir. Bu zaman simvollar poeziyaya keçiddə stereotipləşmiş hadisələr kimi başa düşülür, müəyyən bir mədəniyyət daxilində sosial-iqtisadi təcrübə və psixoloji məzmun, aydın arxetipik xarakterdə müəllif ideyasının mürəkkəbliyində formalaşır. Hər hansı mədəniyyətdə həmişə ümumi bəşəri dəyərlər mövcuddur, lakin müxtəlif xalqlar arasında əhəmiyyətli dərəcədə etnik fərqliliklərin olması isə qaçılmazdır. Bu baxımdan “mənəvi prioritetlər mövzusu” müəyyən etnik birliyin mentalitetinin dərk olunmasında müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Mahirə Nağıqızı poeziyasında xalq həyatının bədii tərənnümü.

Məlumdur ki, xalq həyatının ədəbiyyat, bütövlükdə sənətdə əks olunması müxtəlif prinsiplərə əsaslanır. Bu prinsiplər içərisində məişət həyatı, adət-ənənələr, mərasimlər, dialekt-şivə xüsusiyyətləri, xalq müdrikliyinin əks olunduğu atalar sözləri-məsəllər, el igidləri, qəhrəmanlarının adına bağlı, onları yaşadan əfsanə və rəvayətlər və s. başlıca yer tutur. Mahirə Nağıqızının poeziyası da başdan-baş xalq həyatı, onun real dünyası, məişət stereotipləri, təsəvvür, inancları, bütövlükdə milli keyfiyyətləri, milli düşüncə, tarixi yaddaşından yaranmış mədəni irsin bir parçasıdır. Bu yanaşma şairinin hansı mövzuda şeir yazmasından asılı olmayaraq onun meyarları – vətənpərvəlik, milli ruha bağlılıq və s. dəyərlərində özünü göstərir. Tanınmış tənqidçi-alim Vaqif Yusifli Mahirə Nağıqızının poeziyasından bəhs edərkən yazır: *“Mahirə Nağıqızı əksər şeirlərində iki məqama, yəni müasir şeirin iki vacib elementinə xüsusi diqqət yetirir. Biri səmimiyyətdir, digəri – bu səmimiyyətin poetik ifadəsidir. Səmimiyyət insanın daxili-ruhi həyəcanlarının sabitliyidir, şair nə qədər səmimi olsa, onun dediyi söz də sənin ürəyincə olar. Şairin sözü bizim sözüümüzdə, daha doğrusu, bizim düşüncəmizə hopa bilirsə, bu, elə səmimiyyət deməkdir. Amma bu səmimiyyət gərək şeirdə öz poetik libasını geyinsin”* [Yusifli, 2019:6]. Əslində Mahirə Nağıqızının oxucuda yaratdığı səmimi hisslər onun şeirlərindəki xalqa bağlılığı, xalq milli dəyərlərindən ilham almasından qaynaqlanır.

M.Nağıqızı şeirlərində stereotiplər obrazların məişəti, düşüncələri, arzu, istəkləri, Vətən təbiətinin gözəlliklərinin tərənnümü və s. üzərində cəmləşməklə milli mədəniyyətin simasına çevrilir, etnomədəni identifikator kimi çıxış edir. Bu poeziyanın mərkəzində hər şeydən öncə Azərbaycan Anasının obrazı dayanır ki, o ana fədakarlığı ilə seçilir, “saçını süpürgə edən”, “sinəsində ocaq daşı

gəzdirən”, “min bir əzab, əziyyətlə gəlinniyinnən yol gələn”, narahatlığını təkcə övladları deyil, “görən neyləyəcək nəvə-nəticə?” nigarançılığında nəvələrinə ötürən, əlləri duada, “min dəfə əlləri Tanrı dərgahına gedib çıxan” ağzı dualı qadın olaraq simvollaşdırılır. Bu obraz bir nəslin keçmişindən gələn, quran, yaradan, öyrədən, zamana, sabaha hazırlayan bir el ağbirçəyi, el anası olmaqla, daha geniş mənada milli mentalitetin qoruyucu simasıdır. Ana, fədakar qadın obrazı Mahirə Nağıqızı poeziyasında bu baxımdan şairin təkcə öz doğma anasına olan sevgi, istəyi deyil, həm də bir azərbaycanlı ailəsində böyük, ağbirçəyin yeri, dəyəri, qayğı, ağırlarını ifadə edən stereotip göstəricidir:

*...Bir dəfə taledən gileylənmədi,
Tapdı ocağında, bizdə varlığı.
Yoxluğa sınmadı, yoxa enmədi,
Onu qorxutmadı daş ağırlığı.

O, daş əllərinə durub o başdan,
Çöllərdə yavanlıq nə tapsa dərdi.
Bəlkə əllərinin daş olmağından
Utandı, özünə sığal vermədi [Nağıqızı, 2025:17].*

Eyni kontekstdə təbiət təsvirlərinin şeirlərdəki tərənnümü sadəcə gözəllik qarşısında şairin heyreti, duyğularının oyanması deyil, həm də hər daşı, hər qayasında bir tarix, yaddaş yatan Vətənin simasıdır. Bu stereotiplər etnomədəni sistem daxilində poeziyada müəllif ideyasında əks olunmaqla ənənəvi mədəniyyətin göstəricisinə çevrilir. Mahirə Nağıqızı poeziyasında Qarabağ, Qərbi Azərbaycan başda olmaqla təbiət gözəlliklərində hər şey canlandırılır, insan ilkin yaradılış aləmindəki kimi, varlığın bir parçası olaraq qəbul edilir, insan təbiətlə birləşir, yaradılışın hər bir kiçik elementinə – daşına, torpağına, canlısına müqəddəsliklə yanaşılır, hörmət bəslənir.

Məlumdur ki, xalq məişətində bu və ya digər hadisə, situasiyalar əsasında yaradılan xalq mahnıları, musiqi, havaları etnik ənənənin tərkib hissəsinə çevrilmiş bütöv, çoxfunksiyalı bir mədəniyyət hadisəsidir. Bu musiqi, havalar xalqın dünyagörüşü, eyni zamanda etnosferanın xeyirxahlıq, gözəllik, mübarizə, qəhrəmanlıq və s. ideal anlayışlarının qəbul edildiyi bir sistemdir. Başqa sözlə desək, xalq musiqisi, havaları özünəməxsus tənzimləyici, adaptiv və kommunikativ amillər sayəsində sosial-mədəni, simvolik, etnik, milli dəyərlərin göstərici kimi çıxış edir. Aşıq musiqisinin əsasını təşkil edən ayrı-ayrı havalar həm də tarixi, sosial, təbii, mədəni amillərin məcmusunda formalaşan əbədi yaddaşdır. Və bu yaddaş nəticə etibarilə çoxmənəli təzahüründə real ontoloji,

antropoloji potensialı cəmləşdirir. Mahirə Nağıqızının poeziyasında da xalq musiqisi, havaları mədəni genesis, spesifik regional etnososial mədəniyyət sistemi kontekstində şeirə gətirilir və bu havalar mənəvi dəyərlərin, xalqın təcrübə və tarixinin bir parçası kimi semantik mənə daşıyır:

*Yüz illərdi ruhumuzla yol gəlir,
Nakam eşqə başdaşdı “Kərəmi”.
Qoşulubdu karvanına kədərin,
Yorulmadı, qəm daşdı “Kərəmi”.*

*O, vüsalsız məhəbbətin nərəsi,
Ancaq Tanrı mərhəməti çarəsi.
Qərarlaşan “Dilqəmi”də pərdəsi.
Bu dünyaynan savaşıdı “Kərəmi”.¹*

Yaxud

*Kəsilmək bilmir ki, saz havasında,
“Cəngi”nin səsidir dinən, oyadan.
Əyricə yaylağı yamşaqnan durur,
Papaq yelləyirlər Qaraqayadan.*

Azərbaycan xalq dastanları içərisində həm məzmun, həm də bədii-poetik xüsusiyyətləri ilə seçilən “Əsli və Kərm” dastanı burada nakam bir sevginin simvolu deyil, həm də xalq arzu, istəkləri, təcrübəsinin dolayı üsulla ədəbiyyatda canlandırılmasıdır. Dastanın Şərqdə türk xalqları arasında geniş yayılması və sevilə -sevilə aşiq məclislərini bəzəməsi nəticə etibarilə “Kərəmi”, “Atüstü Kərəmi”, “Bozlama Kərəmi”, “Döymə Kərəmi”, “Hicran Kərəmi” və s. kimi dastanın ruhu, məzmununa söykənən aşiq havalarını da yaratmışdır. “Bu, Mahirə xanımın Azərbaycan məhəbbət dastanları arasında orijinallığı ilə seçilən, xalq ədəbiyyatımızın unikal nümunələrindən sayılan “Əsli və Kərm” dastanının ruhunu ifadə edən el havasına baxışıdır.... Mahirə Nağıqızı ənənəvi mövzularda belə, fərqli düşüncə tərzini ortaya qoymaqla, hiss və intellektin sintezindən yaranan unikal poeziya nümunələri yarada bilir və nəticədə onun şeirlərindəki poetik fikir, qeyri-adi çalarlarıyla meydana çıxır. O belə mövzularda bizim adət etdiyimiz düşüncə sistemini, duyum tərzini rahatca dəyişib, fikirlərini, duyğularını fərqli şəkildə, amma yenə də ənənəvi qiyafədə təqdim edir” [Nağısoylu, 2020:6].

¹ <https://yazarlar.az/2022/08/27/mahir%C9%99-nagiqizi-seirl%C9%99r/>

Eləcə də “Cəngi” döyüşə səsləmə, xalqın qəhrəmanlıq, mübarizə tarixinin səhifələrini canlandıran zamana qarşı dayanan əbədi bir simvoldur. Mətnə “Cəngi”nin xatırlanması baş vermiş hadisə – günahsız Zəhranın qanına qəltan olmasında fikir, qavrayışı müəyyən edən assosiasiyaların istiqamətini təyin edir.

Mahirə Nağıqızı poeziyasında sözün özünütəqdimi. Sözsüz ki, şair mentalıq, ənənəyə bağlı yaradıcılıq imkanlarında yeni fikir, sözün poetik özünəməxsusuluğunu sözün fərdi düşüncə, üslubu üzərindən poeziyaya gətirir. *“Fərdi üslubu şərtləndirən xüsusiyyətlərdən biri də sənətkarın dünyagörüşü məsələsi ilə əlaqədardır. Hər bir yaradıcı şəxsiyyət təsvir etdiyi həyat obyektini öz dünyagörüşünün, hissi və əqli qənaətlərinin, estetik baxışlarının süzgəcindən keçirərək təqdim edir”* [Abdullazadə, 1976:13]. Mahirə Nağıqızının poetik söz yaradıcılığı bu baxımdan ədibin ciddi, sonsuz müşahidə və təhlillərində şair dünyagörüşü ilə birləşir.

Azərbaycan xalq mərasimləri yarandığı tarixi dövrdən bilavasitə xalqın, etnosun məişəti, həyatı, formalaşdırılan cəmiyyətin xarakterik xüsusiyyətlərini və s. öz ritual, görüşlərində qoruyub saxlamaqdadır. Müasir poeziyada məişət və mövsüm mərasimlərinin aktuallaşması bu baxımdan milli varlıq və düşüncəyə bağlılıq, həm də çağdaş dünyamızda yaşanan hadisələrdən nəticə çıxarmaq üçün xalq təcrübəsi, eliminə yenidən qayıdışın mahiyyətində izah olunur. Eyni yanaşmada Mahirə Nağıqızının poeziyasında xalq mərasimləri milli yaddaşa möhkəmlənmək, eləcə də itirilən mədəni irsin təəssüfündə mətnaltı məzmun qazanır:

*Ər oğullar yatır atın yalına,
Ərgən qızlar çıxır qulaq falına.
Baxan deyir bunların xoş halına,
Qarşıladığ bu minvalla Novruzu,
O ovqatla, o əhvalla Novruzu.*

*....Stol üstə yeddi ləvin düzüldü,
Badələrə bal şərbətdən süzüldü.
Çatılacaq tonqal yeri çözüldü.
Qarşıladığ bu minvalla Novruzu,
O ovqatla, o əhvalla Novruzu* [Nağıqızı, 2025:21].

Novruz mərasimlərinin strukturunda yer alan süfrə, musiqi, geyim, oyun, qonaq qarşılama mədəniyyəti, falaçmalar və s. bu poeziyada bir ananın əmək verdiyi zəhmətində, inanc və sınaqlarına sığındığı ritual-hərəkətlərində bir araya gətirilir. Novruzun təntənəli qeyd olunması ilə yanaşı, xalq məişətində

fəsillərin qarşılıb, yola salınması da M.Nağıqızı poeziyasında ayrıca bir ovqat yaratmaqla, milli yaşayış, məişətin ən xırda elementlərini özündə əks etdirməkdədir:

*Ellər yaraşığı, xoş sözlü anam,
Qış üçün bilməzdik necə yük edər,
Məsləhət nə varsa, tədarük edər.
Erkəklər kəsdirib, qaz qovurardı,
Yarmasın çəkməyə dən sovurardı.
Ərişdə kəsdilər sərdi ipə,
Yığardı pendiri, yağları küpə [Nağıqızı, 2025:72].*

Mahirə Nağıqızı poeziyasında mərasim rituallarına bağlı davranış stereotipləri göründüyü kimi, etnik qrupun müəyyənədiçisi dinamik xarakteristikasını verir, simvolik davranışa əsaslanan müxtəlif reallıq müstəvilərini bir bütövlükdə birləşdirir.

Xalça sənəti, mədəniyyətini yaşadan xalq məişətinin günlük həyat tərzini də bu stereotiplər sırasında ayrıca mənə kəsb edir. Həna qurub, “bəyatı oxuyub, qoşma söyləməklə həvə, kirgitini işə salan”, “çəşn tutub, ilmə vuran” Azərbaycan qadınının obrazı Mahirə Nağıqızının poeziyasında adları, ilmələrinin forma, quruluşu ilə də tarixi yaddaşın izinə düşməkdədir. “Arvaduşaqılı”, “Evli”, “Güləbdən”, “Həmlə”, “Çatma”, “Dirəyin” xalçalarının tarixinə işıq salan müəllif xalçaların ilmələrində yaranan sehirli, möcüzəli aləmi təsvir edərək “hərəsinin öz söhbəti” olduğunu vurğulayır:

*Elə bir çəmən-çayır,
Burada cəm olurdu.
Bu dağlar maralını,
Gördük divardan baxır.
Yerə çırpıb nalını,
Atlar qıraqdan baxır.
Quşlar budaqlarında ,
Sanki cəh-cəh vuracaq,
Məcnun yarı yanında ,
Sevgidən söz açacaq [Nağıqızı, 2025:84].*

Müəllif qələmində xalçada dil açan ilmələrin yaratdığı aləm, tək-cə xalıları bəzəyən ornamentlər deyil, el rəvayətləri, “kəlmə-kəlmə danışan” tarix, “hərəsinin öz dilində” dünyanın canlı, cansız varlıqlarının söhbətidir.

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, şairin poeziyasında xalq mərasimləri, bu törənlərin çoxsaylı adət-ənənəyə bağlı ritualları, inanc və sınımaları müasir günümüzdə unudulmaqda olan mənəvi irsimizə həm də bir çağırış və vətəndaş nigarəncılığıdır. Müasir sosial araşdırmalarda sosial-siyasi şəraitin dəyişməsi xarakterin yenilənməsini müəyyən edən faktları bir araya gətirməkdədir. Yeni şəraitə uyğunlaşma zərurəti milli kosmopsixologiyaya, deməli, fərdin psixologiyasının yenilənməsinə də təsir göstərir. Mahirə Nağıqızı bu kontekstdə dünyagörüşü, sənətkar intuisiyasına dayanaraq şeirlərində mentallığa münasibəti həm kosmoloji düşüncə, həm psixoloji amillər, həm də milli xüsusiyyətlərin daha ətraflı (milli loqos) təsvirində poeziyaya gətirir.

Folklor xalqın yaddaşı, tarixi, keçmişi olmaqla həm də onun dili, söz-söhbətində yaşayan zəngin mədəniyyətdir. Bu və ya digər etnosun ilkin təsəvvür, düşüncə müstəqilliyi, ritualları bilavasitə etnosun danışığı, şifahi nitqində yaşamaqdadır. Azərbaycan xalqının dil, fikir mədəniyyəti bütün hallarda etnosun düşüncə müstəqilliyi, ekstremal vəziyyətlərdə cəldliyi, obrazlı təfəkkürü üzərində cəmləşir. Bu baxımdan xalq dilinin dialekt, şivələrində qorunan yaddaş sənət insanlarının ən çox diqqət yetirdiyi problemlərdən biridir. Mahirə Nağıqızının şeirlərində də bu dil “dil üstündə dildir”, yaddaşdır, öyüddür, elin sınaq, inanclarının qorunduğu tarix, təcrübə sahəsidir. Bu poeziyanın qəhrəmanı “ayağını şəhdə yumaqla” səhəri qarşılayır, “kipriyində köz götürüb” həyatını yaşayır, “xeyrə qənşər çıxıb, arxasınca su atan ana”-nı gözləyir, “dəyirmanı atılan dənin geri qayıtmayacağı”nda təcrübəyə, el hikmətinə sığınır, “başının tükü sanı” qan-yaş töküüb, dərddini ovudur, ağrı-acısını qədim türk inancından gələn “yellərə deyir”, “lələ köçüb, yurda qalan” oxşamasında haraya çevirir:

*Oğul dedi, bala dedi, vay dedi,
Gecə-gündüz qəm yaşadı, qəm yedi.
Balam-deyib, acı-acı göynədi,
Lələ gəldi, yurdu köçdü anamın* [Nağıqızı, 2025:62].

Burada xalq nitqi elementləri, atalar sözləri və məsəllərin poetik mətnlərə daxil edilməsi bilavasitə xalq psixologiyası, dünyagörüşü, əhval-ruhiyyəsi, dəyərlərinin, həyata münasibətinin xüsusiyyətlərini ifadə etməkdədir.

Mahirə Nağıqızı poeziyasının qaynakları. Müasir poeziyanın folklor yaddaşı, mədəniyyətindən qaynaqlanması həm də şifahi xalq ədəbiyyatı janrlarından yaradıcı şəkildə istifadə olunmasına bağlıdır. Yeni, qloballaşan, müxtəlif-ictimai-siyasi proseslərin gərginliyi və s. ədəbiyyat, sənətin geriyə – öz

tarixi yaddaşına qayıtmasında, eləcə də janrların aktuallığında diqqət mərkəzinə keçir. Məlumdur ki, hər bir xalqın folkloru özünəməxsus temporal səciyyəviliyi – janr və ümumi xüsusiyyətlərə görə fərqlənməkdədir. Azərbaycan xalq poetik ənənəsində bu göstərici xüsusilə yüksək olmaqla, folklordan ədəbiyyata keçiddə aydın ifadə edilmiş janr məzmununun daşıyıcısı kimi çıxış edir. Bu kontekstdə xalq ədəbiyyatı, lirikasında aparıcı janrlardan olan bayatı daha çox aktualıq qazanmış və yazılı ədəbiyyatda ayrıca işləklidə seçilmişdir. Bayatı sadə janr quruluşu, qısa, lakonik şəkildə fikir ifadə etməsi, eləcə də musiqi, ana-bacıların zümzüməsi üzərində yarandığından geniş janr imkanlarına malikdir. Xalq məişətində analar beşik başında öz övladlarının bayatı-laylalarla uyutmuş, arzu-istəklərini bayatlılarda nəğməyə çevirmiş, dünyasını dəyişən əzizlərini bayatı-ağılarla yola salmış, dərđini dinləndirmiş, mövsüm mərasimlərində, toylarda qız-gəlinlər bayatı-haxışta, vəsflərlə və s. tərənnüm olunmuşdur. Göründüyü kimi, xalq məişətinin elə bir sahəsini tapmaq çətindir ki, orada bayatı dərđə, sevincə, oxşamaya, laylaya çevrilməsin. Mahirə Nağızının poeziyası da xalq həyatı, məişəti, tarixi, yaddaşına bağlı olduğundan şair hiss və duyğularını bir çox hallarda bayatı janrı üzərində qələmə almışdır. Müəllifin bayatı dünyası bu baxımdan onun yaradıcılığında xüsusi yer tutur. Xalq ənənəsi, məişətinə bağlı bu bayatılarda müəllif günümüzün ağırları, yaşanan tarixi keçidlərin ağırlığında fərđi sızıltı, iztirablarından keçib Fələk, Dünyaya müraciətlərdə fəlsəfi düşüncələrə yol açır:

*Eləmi yardı fələk,
Yaramnan yardı fələk.
Dünya, sənnən getməzdim,
Zornan ayırdı fələk [Nağıqızı, 2025:98].*

*Bu dünya kürdür, bala,
Məcrası sirdir, bala.
Həyat əvvəli, sonu
Quruca yerdir, bala.*

Şair yaradıcılığının ümumi üslub, qayəsinə sadıq qalaraq yanıqlı bir dillə qələmə aldığı bayatılarda da təsviri element – vasitələri eyni qaydada xalq məişətinin predmet-obrazları, hadisələrindən götürməklə canlı, təbii assosiassiyalar yaradır:

*Xana-xanadır sinəm,
Sənə yanadır sinəm.*

*Saldığı naxışa bax,
Gör, nə hanadır sinəm!* [Nağıqızı, 2022:134]

*Könlüm səndədi, dağlar,
Yaman gündədi, dağlar.
Dərdim tök təndir qala,
Bişir, kündədi, dağlar* [Nağıqızı, 2022:134].

Mahirə Nağıqızı poeziyasının janr spesifikliyində diqqət çəkən məqamlardan biri də bəzən şairin öz-özü, oxucusu ilə söhbətləşməsində aşiq deyişmələri tərzində dialoq qurmasıdır:

*O nədir ki, Nuh Nəbidən seçilib,
Zərrə-zərrə binəsindən yığılır.
Anaların laylasınnan içilib,
Ataların sinəsindən yığılır*
*Bir ağacdır, yükdaşıyan bitirər,
Meyvəsini nəsil-nəsil yetirər.
Qədirbilən yerdə qoymaz, götürər,
Damla-damla, künyəsindən yığılır* [Nağıqızı, 2022:92].

Mahirə Nağıqızı poeziyasının müxtəlif səviyyələrdə folklor qaynaqları, əlaqələrində tədqiqi bir daha bu fikri vurğulamağa əsas verir ki, bu ədəbi əsərlər ideoloji-bədii sistem daxilində xalq yaddaşına qayıdışı, əvvəlki təcrübələrin davamı, bədii sənətin əsrlər boyu davam edən inkişafının nəticəsidir. Digər bir tərəfdən şairin poeziyasında folklor tarixi, yaddaşına müraciət, həm də bu gün yaşanan həqiqətlərin gedişində-müharibə, yurd-yuvasından qaçqın düşən insanların faciəsində və s. itirilmiş mədəni dəyər və irsimizin dağıdılması, məhv olmasına bir vətəndaş həyəcanı, çağırışında məzmun qazanır. Şair həm də xalqın həyatında, onun mübarizə tarixində xoş ənənələrin – yeni nəsillər tərəfindən zənginləşdirilən, qəhrəmanlıq və əsarətə nifrət ruhu tərbiyə edən, insanlarda azadlığa can atan, milli-ictimai qürur hissini oyandıran adət-ənənələrin davamlılığında bu çağırışa qoşulur.

Nəticə/Conclusion

Beləliklə, M.Nağıqızının poeziyası türk milli xarakterini təmsil edən folklor mənbələri, motivlərinin bütöv bir təbəqəsini göz önündə canlandırır. Burada milli dünyagörüşün simvolik obrazları daha çox Dağ, Ana, Şəhid qəhrəmanlar və s. üzərindən şəiriyyata qoşulur. Vətən və azadlıq mövzuları ayrıca düşüncə, yanaşmada tarixə, keçmişə bağlanılır, mədəni dəyərlər sistemi

daxilində isə gündəlik həyat tərz, xalq sənətinin müxtəlif sahələri, mərasimlər və s. yer alır. Mahirə Nağıqızı poeziyasında folklorla bağlılıq hadisə, üslub və nitq səviyyəsində öz əksini tapmaqla şifahi ənənənin yaddaşından keçir. Hadisə səviyyəsində folklorla istinad bu poeziyada xalq qəhrəmanlarının obrazlaşdırılması, tarixdən gələn Azərbaycan oğullarının qəhrəmanlığı, igidliyində məzmun qazanır.

Mahirə Nağıqızının şəxsiyyəti milli mədəniyyət irsi ilə qırılmaz şəkildə bağlı olmaqla onun poetik axtarışlarının əsasında dayanır. Şairin lirikası onun həssas, zərif qəlbinin incə duyğularından başlayaraq böyük rezonans doğuran mövzulara qədər folklor düşüncə və təfəkküründən qidalanmaqla xalqın tarixi ənənələri, ideal, məqsədlərinə bağlamaqla müasir poeziyamızı inkişaf etdirib, zənginləşdirməkdədir.

ƏDƏBİYYAT/REFERENCES

1. Abdullazadə, A. (1976). Novatorluq və üslub. – Bakı: Elm. – 73 s.
2. Nağıqızı, M. (2022). Lövbər adam. – Bakı: ADPU. – 254 s.
3. Nağıqızı, M. (2025). Anamın kitabı. – Bakı: ADPU nəşriyyatı. – 215 s.
4. Nağısoylu, M. (2020). Daşlaşan həqiqətin poeziyası // “Azərbaycan” müəllimi, 3 iyul. – s.6.
5. Yusifli V. (2019). Səmimi şeirlər // “Ədalət” qəzeti, 28 iyun. – səh.6.
6. Воронина, Н.И. (2008). Города и люди: культурная идентичность. – Саранск: Тип. «Красный Октябрь». –100 с.
7. Гачев Г.Д. (1988). Национальные образы мира. – М.: Сов. писатель. – 448 с.
8. <https://yazarlar.az/2022/08/27/mahir%C9%99-nagiqizi-seirl%C9%99r/>
9. <https://yazarlar.az/2022/08/27/mahir%C9%99-nagiqizi-seirl%C9%99r/>

